

УДК: 336.77

Я.В. Литвиненко кандидат економічних наук,
виконувач обов'язки завідувача кафедри
банківської справи, професор Національної академії
статистики, обліку та аудиту (м. Київ)

Т.Є. Литвиненко кандидат економічних наук
доцент кафедри технології і організації
ресторанного господарства Київського
Національного
торговельно-економічного університету (м. Київ)

А.В. Лищенко співшукач, викладач кафедри
банківської та страхової справи ІМЕІТ(м. Київ)

Споживче кредитування та напрямки його розвитку в Україні

Робота виконана на кафедрі банківської справи НАСООА

В статті розглядаються особливості та сучасний стан споживчого кредитування в Україні, динаміка та закономірності розвитку в період 1995-2009 роки. Особлива увага приділяється дослідженню його розвитку в період економічної кризи та визначаються шляхи покращання в майбутньому.

Ключові слова: банківський кредит, споживче кредитування, проценти за кредитами, лізинговий кредит.

Литвиненко Я.В., Литвиненко Т.Є., Лищенко А.В.

Потребительское кредитования и направления его развития в Украине.

В статье рассматриваются особенности и современное состояние кредитования в Украине, динамика и закономерности развития в период 1995-2009 годов. Особое внимание уделяется исследованию его развития в период экономического кризиса, и а также определяются основные пути улучшения его в будущем.

Ключевые слова: банковский кредит, потребительское кредитование, проценты за пользование кредитом, лизинговый кредит

Lytvynenko I.V., Lytvynenko T.I., Lishchenko A.V. Consumer crediting and directions of its development in Ukraine. In article features and a crediting current state in Ukraine, dynamics and laws of development in 1995-2009 are considered. The special attention is given to research of its development in an

economic crisis, and the basic ways of improvement to Ukraine in the future are defined.

Key words: the bank credit, consumer crediting, interests on credit, the leasing credit

Постанова наукової проблеми. В сучасних умовах розвитку України особливе значення має підвищення добробуту населення та рівня задоволення його попиту в різних споживчих товарах. З урахуванням економічної кризи та зниження платоспроможності населення вирішення цієї проблеми можливо через подальший розвиток та удосконалення споживчого кредитування, яке суттєво розширює можливості споживачів в придбанні різних товарів, в тому числі і довгострокового користування. Але поки що існують різні невирішені проблеми та труднощі.

Аналіз останніх досліджень. В останні часи проблемами розвитку кредитування займаються багато фахівців та вчених як в Україні, так і за її межами. Але в більшості випадків розглядається загальний розвиток, недоліки та позитивні риси кредитування юридичних осіб без особливостей споживчого кредитування фізичних осіб.

Метою статті є дослідження стану та особливостей розвитку споживчого кредитування в Україні та визначення головних напрямків його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Постійне збільшення добробуту населення країни впливає і на збільшення попиту на споживчі товари, особливо довготривалого користування. Але у споживачів може не вистачати коштів на їх придбання, і тому вони також вимушені брати гроші в борг у вигляді споживчого кредиту. Особливий розвиток така форма кредиту набула в останні роки. Споживчі кредити надаються на різні цілі, до яких відносяться: загальні споживчі потреби, інвестиційна, розвиток особистого господарства, придбання різної техніки, в тому числі і сільськогосподарської для фермерських та для особистих підсобних господарств, придбання мінеральних добрив, кормів, оплата навчання в навчальних закладах, потреби

у лікуванні, різні кредити для окремих верств населення (пенсіонери, студенти, молоді сім'ї, інваліди на придбання засобів пересування тощо). Споживче кредитування впливає на збільшення задоволення потреб у споживчих товарах та підвищення попиту населення, прискоренню обороту грошової маси, збільшення товарообороту, підвищенню обсягів виробництва, а це збільшує кількість робочих місць і відповідно зменшує рівень безробіття.

Головним завданням кредиту є задоволення потреб споживачів (фізичних осіб) при придбанні споживчих товарів особистого призначення або задоволення потреб інвестиційного характеру – будівництво або ремонт житла, придбання земельної ділянки та її благоустрій тощо. Головним джерелом отримання цих кредитів виступають акціонерно-комерційні банки України.

Суттєві зміни відбулися при наданні споживчих кредитів в останні чотири роки (табл.1)

Табл. 1.

Зміни питомої ваги споживчих кредитів по строках та процентних ставках по них в Україні в 2006-2010 роках

Період	Усього %	в тому числі			Процентні ставки за кредитами
		до 1 року %	від 1 року до 5 років %	більше 5 років %	
2006	100.0	19.6	80.4	-	15.8
2007	100.0	16.5	38.3	45.2	16.3
2008	100.0	13.5	33.3	53.2	19.8
2009	100.0	14.0	29.6	56.4	22.4
2010 (березень)	100.0	14.8	28.6	56.6	27.8

Джерело: Бюлетень Національного банку України №3, 2010 р.

За період 2006-2010 роки визначилась тенденція на зменшення кількості короткострокових кредитів, які надаються на строк до 1 року і збільшилась кількість довгострокових (на строк більше 5 років).

Але негативною рисою існування споживчого кредиту в Україні є те, що існують недоліки при організації їх надання. При нарахуванні відсотків банки не до кінця пояснюють споживачам умови надання кредиту та його розрахунку, кредитні угоди не завжди чіткі та зрозумілі для більшості тих, хто отримує кредит. Це приводить до того, що споживачі переходять на інші, альтернативні джерела отримання позик або інші їх види.

Фінансова криза 2008-2010 р. внесла свій негативний вплив у розвиток споживчого кредитування в Україні. Зміни за останні чотири роки визначають данні таблиці 2.

Табл. 2.

Зміни розмірів надання споживчих кредитів по строках в Україні
в 2005-2009 р. (млн. грн.)

Період	Усього	в тому числі		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
2006	58453	11440	47014	-
2007	115032	19072	51953	40778
2008	186088	25128	61881	99080
2009	137113	19219	40584	77310
2010 (березень)	132973	19710	38036	76227

Джерело: Бюлетень Національного банку України №3 2010 рік

Як видно з наведених даних починаючи з 2008 р. кількість наданих кредитів постійно зменшується (наприклад, в березні 2010 р. на 28.5%). Ця закономірність стосується і середньо та довгострокових кредитів. В сучасних умовах у більшості випадків споживачі не беруть споживчі кредити з-за побоювання їх не повернення. З іншого боку, комерційні банки, з урахуванням підвищення ризиків, постійно ускладнюють процедуру отримання кредитів, встановлюють нові умови по заставам, підвищують відсотки за користуванням споживчих кредитів.

Але потрібно відзначити, що в більшості країн світу цей кредит розповсюджений і має позитивні риси, до яких можливо віднести наступні:

- він відображає відносини, які складаються безпосередньо між кредитором та позичальником і при цьому кредитується кінцевий споживач;
- як правило такі кредити надаються фізичним особам;
- з урахуванням того, хто отримує кредит, він використовується на задоволення індивідуальних потреб громадян, що прискорює отримання певних благ вже в найближчий час за умов оплати їх в подальшому;
- цей вид кредиту має соціальний напрямок тому, що підвищує життєвий рівень населення, його добробут і в більшості випадків це стосується верств населення з низьким та середнім рівнем доходів;
- як різновид споживчого кредиту можна виділити надання товарів фізичним особам (а в деяких випадках і юридичним) в прокат. В деяких випадках, особливо при його особистій формі – здачі в оренду (наприклад, обладнання сільськогосподарським підприємствам), оплата за користування основних фондів може здійснюватись в товарній формі;
- за його допомогою збільшується товарообіг в державі та обіг грошових ресурсів;
- ті підприємства, які надають ці кредити отримують додаткові доходи, які мають можливість використовувати на свій подальший розвиток.

В останній час набуває розвиток така форма як надання кредитів по кредитній картці. Суть цієї форми полягає в тому, що кредит видається на підставі відкриття кредитної лінії для власників платіжних карток в розмірах, які встановлює комерційний банк. На строк до одного року під мінімальні річні відсотки. Ця форма вигідна як для споживача (тому що погашення відсотків здійснюється на протязі всього періоду або за рахунок придбання товарів в розстрочку з відстрочкою платежів), так і для банку (тому що крім комісії, яка береться з споживача, вона може також стягуватися і з

торговельних точок. Крім того така картка може передбачати і надання кредитів і в іноземній валюті.

Крім банківських установ кредити можуть надавати також і різні кредитні спілки, які почали розвиватися в 90-х роках минулого століття. По своїй суті вона є неприбутковою організацією, яка засновується громадянами за місцем праці або проживання і надає різноманітні фінансові послуги членам своєї спілки за рахунок грошових внесків членів спілки. Недоліком цих фінансових установ було (і в більшості випадків залишається і зараз) будівання їх діяльності за принципом фінансової піраміди, що і приводить до різних шахрайських наслідків. Але, з іншого боку, особливістю кредитних спілок є низькі у порівнянні з банківськими установами ставки за користуванням банківського кредиту та спрощена система отримання кредиту. Також потрібно визначити, що кредитні спілки орієнтовані на невеликий ринок споживачів, що дає можливість здійснювати більш ефективний контроль за їх діяльністю.

В умовах розвитку науково-технічного прогресу особливе значення має лізинговий кредит. Його сутність полягає в тому, що встановлюються відносини між юридичними особами та фізичними особами з приводу придбання, фінансування рухомого та нерухомого майна і застосування при цьому такого інструмента як оренда на визначений строк. Укладеною угодою визначається не тільки строки оренди, а і умови викупу цього майна, оплати за нього після закінчення строку оренди. При цій формі кредиту існують два суб'єкти: лізингодавець і лізингоотримувач. В якості лізингодавця можуть виступати будь-які структури (комерційні банки, фінансові установи, громадські організації тощо). Можуть також бути і інші посередники. В якості лізингоотримувача можуть бути як юридичні особи, так і фізичні (в сучасних умовах розвитку економіки України це - фермери або приватні підприємці).

Він має риси, які дозволяють йому стимулювати розвиток новітніх технологій та більш оперативне впровадження останніх досягнень науково-

технічної революції. Він дозволяє брати в оренду нове обладнання за умов виплати в подальшому його вартості, тобто це по своїй суті відстрочка платежу. Найбільш розповсюджені в Україні знайшов фінансовий лізинг, який передбачає оренду обладнання та іншого майна протягом визначеного часу з виплатою повної суми його амортизації до настання кінцевої її дати. Це дозволяє виробнику, який отримав майно в лізинг, без обмежень збільшувати закупівлю сировини та матеріалів і розширювати своє виробництво отримуючи при цьому додатковий прибуток. Інший різновид лізингу – оперативний. Його особливість полягає в тому, що при ньому можлива переуступка майна іншим орендарям на строк менший, ніж строк амортизації. Виділяють два його різновиди. Перший – рентинг. Його сутність полягає в тому, що оренда здійснюється на короткі терміни без права викупу цього майна. Другий – хайринг. Його особливістю є оренда майна на довгостроковий термін (до 3 років), з можливістю багаторазової передачі його від одного орендаря іншим до закінчення строку амортизації.

Окремим різновидом товарного кредиту можна визначити інвестиційний кредит. По змісту він близький до лізингового, але є і деякі різниці. Інвестиційний кредит може і не передбачати повернення його в будь-якій формі, а кредитодавець вкладає свої кошти в матеріальній, або грошовій формі та бере участь в безпосередньому управлінні підприємством. В цьому випадку повернення кредиту має форму не тільки у вигляді погашення боргу, скільки вкладанням грошей для подальшого розвитку та розширення виробничої діяльності. Платою за користування інвестиційним кредитом є прибуток, який отримує підприємство.

Подальший розвиток системи споживчого кредитування потребує проведення наступних заходів:

- підвищення рівня реальних доходів населення, зменшення темпів інфляції, стабілізація та зниження цін, зростання загального ВВП, збільшення рівня платоспроможності населення.;

- розвиток торгівлі, підвищення якості товарів, їх конкурентноздатність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку;
- подальший розвиток системи банківських послуг, які надаються споживачам та гнучкої системи пільг по наданих кредитах;
- застосування нових форм споживчого кредиту, перехід на довгострокове кредитування, що може зацікавити в їх отриманні більш широке коло населення;
- підвищення ефективності кредитного бюро в Україні на підставі отримання та використання якісної та оперативної інформації;
- зміни організаційної системи надання кредитів з боку фінансових установ. При цьому документи повинні бути уніфікованими та стандартизованими без зменшення контролю за виданими грошами (з метою зменшення ризику неповернення кредиту);
- розвиток системи споживчого кредитування не тільки в великих містах, а і в різних регіонах та на селі;
- підвищення кваліфікації кадрів робітників фінансових установ;
- стандартизація типів кредитів та оперативність в роботі фінансових установ;
- розширення кількості клієнтів, які мають тимчасово вільні ресурси та тих, хто має в них потребу. Для цього можна залучати як фахівців в цій галузі, так і новітні технології з використанням Інтернету;
- проведення різноманітних маркетингових заходів і особливо якісної та ефективної реклами;
- поступовий перехід від надання окремих кредитів до створення кредитного портфелю та ефективного управління ним. Особливе значення при цьому має страхова компанія, як і фінансова установа яка надає кредит повинні працювати на зменшення кількості не повернення кредитів;
- система стимулювання агентів фінансових установ, які безпосередньо приймають участь в роботі по видачі кредитів;

Підсумовуючи можна визначити, що споживчого кредитування в Україні має об'єктивні перспективи розвитку, але це потребує подальшої реструктуризацію та активізації всіх ланок механізму економічного комплексу країни – від законодавчою до виконавчої влади.

Література

1. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2008». Державний комітет по статистиці України 2009 р.
2. Бюлетень Національного банку України №3 2008 рік
3. Бюлетень Національного банку України №3 2010 рік